

Теорія та історія держави і права

УДК 343.352(100-622)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17749231>

Корупція в країнах, що розвиваються: передумови виникнення

Лізун Валентин Вікторович,

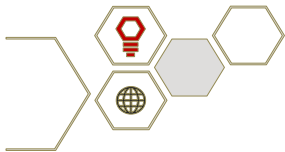
аспірант юридичного факультету

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна,

<https://orcid.org/0009-0000-9253-9123>

Прийнято: 12.11.2025 | Опубліковано: 28.11.2025

Анотація: Стаття присвячена дослідженню та характеристиці передумов виникнення корупції як явища в країнах, що розвиваються. У статті досліджено феномен корупції як історично зумовленого та стійкого соціального явища, притаманного всім державам. Автор підкреслює, що корупція є неминучою у публічному секторі держави, а її масштаби, прояви та вплив залежать від рівня економічного, політичного та культурного розвитку суспільства, а також інших факторів, зумовлених особливостями функціонування конкретної країни. Метою дослідження визначено аналіз основних передумов виникнення корупції в країнах, що розвиваються, для цілей подальшої імплементації здобутих результатів для підвищення ефективності антикорупційної політики. Для досягнення поставленої мети було використано низку наукових методів, а саме: формально-юридичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, критичного аналізу, а також комплексний метод. Емпіричну основу дослідження склали законодавство, правозастосовна практика, аналітичні дані неурядових організацій та установ, спеціальна наукова та юридична література. У процесі роботи

систематизовано підходи зарубіжних та вітчизняних науковців до визначення причин і факторів корупції, які поділено на економічні, політичні, соціокультурні та управлінські. Встановлено, що існує взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку та рівнем корупції: низький рівень доходів, нестабільна політична система, надмірна зарегульованість економіки, декларативність демократичних інститутів та недосконалість правозастосування є тими факторами, що однозначно сприяють її зростанню. Окрему увагу приділено ролі громадянського суспільства й незалежних медіа як ключових чинників зменшення корупційних ризиків. За результатами дослідження визначено вісім основних передумов корупції, серед яких – низький рівень життя населення, слабка політична воля, толерантне ставлення суспільства до корупційних практик та неефективність інституту юридичної відповідальності. Зроблено висновок, що повне викорінення корупції є неможливим, однак її масштаби можуть бути суттєво зменшені за умови врахування соціально-економічних особливостей, притаманних конкретним країнам та рівня розвитку демократичних інститутів.

Ключові слова: корупція, країни, що розвиваються, правове регулювання, законодавство, передумови, соціальне явище, політика, громадянське суспільство.

Corruption in Developing Countries: Preconditions of Emergence

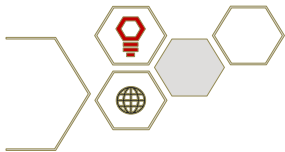
Valentyn Lizun,

Ph.D. Student of the Faculty of Law

Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine,

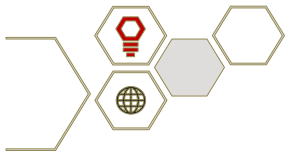
<https://orcid.org/0009-0000-9253-9123>

Abstract: The article is devoted to the study and characterization of the preconditions for the emergence of corruption as a phenomenon in developing

countries. The paper examines corruption as a historically determined and persistent social phenomenon inherent in all states. The author emphasizes that corruption is inevitable in the public sector, while its scale, manifestations, and impact depend on the level of economic, political, and cultural development of society, as well as other factors determined by the specific features of a given country. The purpose of the study is to analyze the main preconditions for the emergence of corruption in developing countries in order to implement the obtained results to improve the effectiveness of anti-corruption policies. To achieve this aim and fulfill the arising tasks, several scientific methods were used, namely: formal legal, formal logical, comparative, critical analysis, and comprehensive methods. The empirical basis of the study was formed by legislation, law enforcement practices, analytical data of non-governmental organizations and institutions, and specific scientific and legal literature. The research systematizes the approaches of foreign and domestic scholars to identifying the causes and factors of corruption, which are classified into economic, political, sociocultural, and administrative groups. It has been established that there is a correlation between the level of economic development and the level of corruption: low income levels, unstable political systems, excessive economic regulation, the declarative nature of democratic institutions, and imperfect law enforcement mechanisms all contribute to the growth of corruption. Particular attention is paid to the role of civil society and independent media as key factors in reducing corruption risks. Based on the research findings, eight main preconditions for corruption have been identified, including low living standards, weak political will, tolerant public attitudes toward corrupt practices, and the ineffectiveness of the institution of legal responsibility. The study concludes that while the complete eradication of corruption is impossible, its scale can be significantly reduced if the socio-economic characteristics of individual countries and the level of development of democratic institutions are properly taken into account.

Keywords: corruption, developing countries, legal regulation, legislation, preconditions, social phenomenon, policy, civil society.

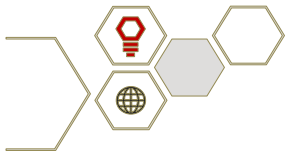
Вступ та постановка проблеми

У найзагальнішому розумінні корупція має місце у випадках, коли публічні службовці порушують закон задля задоволення свого власного інтересу, в тому числі коли цей власний інтерес стосується третіх осіб. Водночас, публічні службовці можуть таким чином порушувати найрізноманітніші закони та в найрізноманітніший спосіб. При цьому конкретні фактори, які спричиняють появу таких процесів, можуть варіюватися та залежати від соціально-економічних, політичних та інших характеристик конкретної держави. Розуміння цих факторів є надважливим для викорінення корупції як явища та створення ефективних механізмів її запобігання та протидії [1, с. 1].

Історія антикорупційних стратегій сягає корінням у Священні писання, такі як Бхагавад-Гіта, Біблія, Коран. За словами Ральфа Брайбанті, «Урядова корупція» зустрічається у всіх формах бюрократії та в усі періоди політичного розвитку. Огляд кримінальних кодексів, що використовувалися в різних стародавніх цивілізаціях, чітко демонструє, що хабарництво було серйозною проблемою серед євреїв, китайців, японців, греків, римлян, а також ацтеків Нового Світу. У Стародавній Індії масштабна корупція домінувала в суспільному житті (Thakur, 1979) [2].

Співробітники норвезького дослідницького центру «U4», досліджуючи корупцію та антикорупційні процеси, розглядають та аналізують дане явище крізь призму таких ключових підходів як:

- корупція - це не хвороба чи відхилення, а історична норма. Жодна країна не досягла нульового рівня корупції, і навряд чи це станеться найближчим часом;
- корупція є складним і стійким явищем. Процес переходу від суспільства з високим рівнем корупції до суспільства з низьким рівнем корупції є тривалим і нелінійним. Навіть поступові покращення важко підтримувати;

– існують межі того, чого можна досягти лише антикорупційними заходами, так само як і роль, яку можуть відігравати донорські організації. Ефективність антикорупційних втручань залежить від ширшої політичної економіки, включаючи політичну сферу;

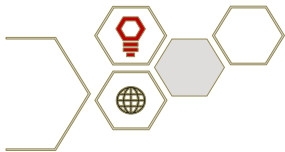
– антикорупційні заходи повинні ґрунтуватися на контекстуальному розумінні численних чинників, що підсилюють корупцію, а також на більш широкій політичній економії в конкретній місцевості або країні;

– єдиного рецепту боротьби з корупцією не існує. Унікальна комбінація підходів, інструментів та суб'єктів необхідна для усунення першопричин корупції в кожному конкретному випадку [3].

Як зазначає П. Добродумов у своїх дослідженнях, корупція як соціальне явище притаманна усім без винятку державам світу, вона – невід'ємний атрибут публічної влади. Корупція існувала, існує і буде існувати, доки існує держава і публічна влада, відмінність різних держав у цьому плані полягає не в наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливу корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Жодна з соціально-політичних і економічних систем не мала, не має і не може мати повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви, а також можливості її впливу на соціальне життя. Таким чином, корупцію як соціальне явище неможливо викоринити в якійсь конкретній державі чи на якомусь конкретному етапі соціально-економічного розвитку. Максимум, чого можна досягти у протидії цьому злу, це:

- зменшити її обсяги, обмежити сфери її розповсюдження і впливу;
- змінити характер корупційних проявів;
- обмежити вплив корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси [4].

Отже, в теорії та практиці існує консенсусний погляд про те, що корупція зі стародавніх часів існувала та продовжує існувати в різних державах та форматах організації суспільно-політичного життя, яка хоч і за

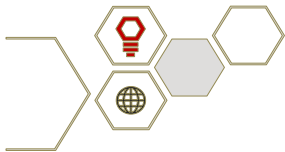
своєю природою є негативним явищем, проте у світі не існує прецеденту, коли б конкретній державі вдалося б досягти нульового рівня корупції на певному історичному етапі. Попри численні сформульовані практики протидії даному явищу, їхня ефективність окремо та в сукупності здебільшого виявляється обмеженою, оскільки дієве впровадження антикорупційних механізмів можливе за їхнього широкого взаємозв'язку з соціальними, економічними та політичними умовами функціонування публічної влади.

За таких умов проблематикою досліджень у даній сфері юридичної теорії та практики є не відсутність знань про негативний вплив корупції чи потребу боротьби з нею, а недостатнє розуміння передумов, які зумовлюють її стійкість, та тенденцію до зростання в різних країнах світу. Поширені антикорупційні механізми та засоби часто не враховують контексту та умов функціонування конкретної держави та суспільства, що робить їх малоефективними або короточасними.

Таким чином, у межах окресленої проблематики у сфері дослідження умов функціонування корупції існує необхідність виявлення та теоретичного аналізу сукупності соціально-економічних, політичних, інституційних та інших факторів, що визначають природу, рівень та масштаб корупції, з метою створення достатньої теоретичної основи для формування дійсно ефективних стратегій для її запобігання та протидії для конкретного державного утворення на конкретному історичному етапі розвитку.

Мета дослідження

Зважаючи на те, що, корупція історично та еволюційно є одним із невід'ємних процесів чи станів держави, є стійкою до зменшення чи протидії та є тим явищем, яке неможливо ліквідувати повністю, ефективні інструменти боротьби з корупцією повинні визначатися та підбиратися державою, опираючись передусім на конкретні передумови її виникнення у країні чи регіоні, оскільки універсального пакету таких не існує та існувати не може.

Відтак, метою даного дослідження є аналіз та виокремлення основних передумов виникнення корупції як явища в країнах, що розвиваються для цілей подальшої імплементації здобутих результатів для впровадження ефективних засобів та інструментів протидії їй.

Дослідження, проведене з метою підготовки даної статті, здебільшого ґрунтується на наукових, науково-практичних й аналітичних працях вітчизняних та іноземних вчених та практиків, офіційних даних профільних міжнародних та державних установ та організацій.

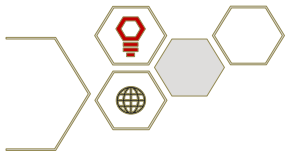
Основним методом наукового дослідження виступав формально-логічний, який давав змогу адаптувати відомі широкі науково-практичні висновки для цілей розкриття конкретної теми дослідження. Використаний формально-юридичний метод дав змогу застосувати відомі наукові та практичні судження в існуючих рамках правового регулювання сфери протидії корупції в державах, що розвиваються.

Порівняльний метод дав змогу співставити виокремлені в теорії передумови корупції між собою, порівняти приклади їхнього існування в тих чи інших країнах та виділити в такий спосіб конкретні фактори, притаманні саме країнам, що розвиваються. Допоміжним при виокремленні таких факторів виступив метод критичного аналізу, за допомогою якого ті чи інші умови існування корупції піддавалися аналізу крізь призму адаптації до соціально-економічних та політичних умов країн, що розвиваються.

Комплексний метод, у свою чергу, дав змогу сформулювати чіткі висновки, які являють собою, фактично, перелік основних факторів виникнення й поширення корупції в країнах, що розвиваються, в тому числі й в Україні.

Результати дослідження

І. Кушнар'ов у своїх дослідженнях зазначає, що умови корупції – це фактори, які безпосередньо не викликають появу корупційних явищ, але сприяють дії інших чинників – причин корупції, виступають у ролі

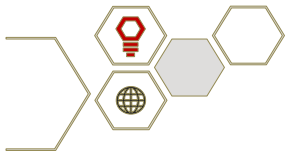

каталізатора останніх. Вчений поділяє умови корупції на такі групи як економічні, політичні, соціокультурні та організаційно-управлінські, в межах яких виділяє низку тих чи інших факторів [5, с. 93-94]. На думку І. Ревака, корупція як багатоаспектне соціальне явище є своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних, управлінських та інших соціальних явищ і процесів, які відбуваються у суспільстві та державі, результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку [6, с. 108]. Схожого підходу щодо поділу передумов виникнення корупції дотримуються й іноземні вчені та дослідники, які зазначають, що корупція є пов'язаною з публічною адміністрацією, політикою, економікою та суспільством [7, с. 19-20; 8], деякі вчені до цього переліку включають також і так звані «внутрішні» соціальні фактори, такі як людська психологія та мораль [9, с. 3].

Зважаючи на наведене, з метою аналізу основних факторів, які є подразниками корупційних явищ та процесів, слід опиратися на те, що ці фактори впливають із «зовнішніх» умов, до яких слід віднести окремі характеристики політичного, культурного, економічного життя країни та «внутрішніх», до яких відноситься морально-психологічне становище суспільства [9, с. 3].

Аналізуючи передумови появи корупції, доцільно звернути увагу, що в історичному аспекті корупція виникла з появою приватної власності та розшаруванням суспільства за майновою ознакою. У Стародавній Греції в IV–V ст. до н.е. корупція носила більше побутовий характер і проявлялася у псуванні чужої їжі й питної води. До нас це явище дійшло вже у зовсім іншому значенні. В умовах сьогодення особа, яка дає хабар, скоріше прагне вирішити особисті питання, аніж нашкодити тому чи іншому чиновнику [10, с. 29].

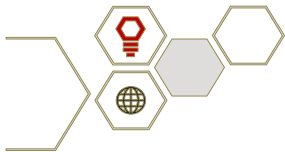
У даному контексті, варто звернути увагу на наукові доробки нідерландського вченого Г. Граафа, який з посиланням на інші джерела

зазначає, що причини корупції є дуже різноманітними в країнах з високими рівнями доходів та в країнах – з низькими, оскільки в останніх низький рівень зарплат та неналежні умови праці самі по собі є значними каталізаторами корупційних явищ [11, с. 43].

У даному контексті слід зауважити, що чимало вчених поділяють погляд про те, що між рівнем корупції в державі та розміром її ВВП існує прямий причинно-наслідковий зв'язок в обидві сторони.

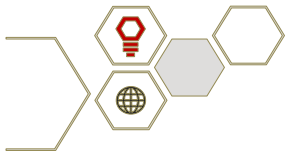
Так, деякі автори (Lambsdorff, Citation 2007) стверджують, що корупція - це порок, який спричиняє низькі темпи зростання, тому наявний причинно-наслідковий зв'язок між рівнем корупції та рівнем ВВП країни. Інші (Paldam, Citation2001; Treisman, Citation2000) стверджують, що корупція - це хвороба, спричинена бідністю, яка зникає, коли країни розвиваються, тому причинно-наслідковий зв'язок простежується переважно від рівня ВВП до корупції. Браун і Шекман (Citation 2007) знаходять докази того, що причинно-наслідковий зв'язок існує в обох напрямках. У фундаментальній частині теоретичних аргументів припускається, що існує зв'язок між рівнем економічного розвитку та рівнем корупції (Husted, Citation1999). Айдт, Дутта і Сена (Aidt, Dutta, Sena, 2008) виявили, що корупція має негативний вплив на економічне зростання лише в країнах з високим рівнем функціонування інституцій. Водночас економічне зростання знижує рівень корупції. З іншого боку, корупція не впливає на зростання в країнах з низькою якістю інституцій. Блекберн, Боуз і Хак (Blackburn, Bose and Haque, 2005) зазначили, що зв'язок між корупцією та економічним розвитком є як негативним, так і взаємним. Ігвіке, Хуссейн і Номан (цит. за 2012 р.) зібрали лише обмежену кількість доказів на підтримку двостороннього зв'язку. Причинно-наслідковий зв'язок простежується від економічного розвитку до зниження рівня корупції та від корупції до зниження рівня економічного розвитку (виміряного за показником ВВП на душу населення). Існує правдоподібний аргумент, що нижчі темпи економічного зростання можуть призвести до зростання корупції, або

зростання корупції може призвести до зниження темпів зростання. Згоди щодо основного напрямку причинно-наслідкового зв'язку між цими двома змінними досягнуто не було [12, с. 362-363].

Таким чином, наведене беззаперечно доводить, що здебільшого рівень корупції виступає тим фактором, що впливає на економічний розвиток держави та її ВВП на душу населення, що є вагомим та невід'ємним критерієм для вивчення та дослідження причин корупції кожної конкретної країни або групи країн та підтверджує тезу про те, що універсальний підхід для аналізу даного явища для всіх держав світу не є цілком ефективним та всебічним.

Продовжуючи розкривати такий підхід, слід зауважити хоча корупція й існує в усіх країнах, вона більш поширена в країнах з низьким рівнем доходу. Це не тому, що люди в бідних країнах більш корумповані, ніж в багатих. Це просто тому, що умови в бідних країнах є більш сприятливими для зростання корупції. Хабарництво і підкуп – є «злочинами розрахунку», а не «пристрасті». Отже, коли вигода велика, шанси бути притягнутим до відповідальності малі, а покарання у разі притягнення незначні, то чимало людей готові йти на ризик. Також, країни з низьким рівнем доходу зазвичай мають дуже зарегульовану економіку, що породжує велику монопольну ренту. Підзвітність у цих країнах, як правило, слабка. Політична конкуренція та громадянські свободи часто обмежені. Закони і принципи етики в уряді погано розвинені, а правові інститути, відповідальні за їх дотримання, не мають достатніх повноважень. погано підготовлені до виконання цього складного завдання. Наглядові організації, які надають інформацію, на якій ґрунтується виявлення та притягнення до відповідальності за хабарництво, такі як слідчі, аудитори, преса та інші інститути громадянського суспільства, не достатньо розвинені, а іноді й придушуються. З іншого боку, дискреційні повноваження осіб, уповноважених протидіяти корупції є великими, проте погано визначеними, постійно змінюваними [13, с. 52-53].

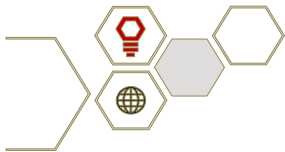

Таким чином, наявний зв'язок між рівнем доходів і добробуту людини, а також рівнем життя в цілому, та корупцією в державі. Вказане в історичному контексті співставляється з пов'язаністю корупції з появою та наявністю приватної власності. При цьому, як наголосив Г. Грааф, така тенденція стосується переважно бідніших країн, з огляду на що відносно низьку дохідність населення України (у порівнянні з країнами Євросоюзу, з яким Україна перебуває у процесі інтеграції) можна віднести як одну з ключових передумов корупції.

Вказаний висновок також підтверджують іноземні науковці А. Алтінер та С. Туреді, які, з посиланням на ряд фундаментальних емпіричних досліджень, дійшли до висновку, що економічний ріст у державі сам по собі зменшує рівень корупції [14, с. 105].

Розглядаючи політичні фактори в контексті поширення корупції, А. Алтінер та С. Туреді, з посиланням на дослідження С. Розі-Акерман, зазначають, що наявність громадянських свобод, ефективна та прозора судова система, справедливі вибори самі по собі є передумовами, які покликані створити в публічних службовців парадигму, що будь-яка незаконна діяльність повинна бути згорнутою та караною відповідно до закону, а відтак, якщо вони не бажають втратити свою посаду та репутацію, то повинні працювати ефективно, не використовуючи свою владу в приватних цілях [14, с. 107]. З такими висновками вчених цілком варто погодитись, водночас слід розрізняти стан речей, коли зазначені політичні умови функціонують де-факто та коли вони є лише декларативними, оскільки в останньому випадку декларативність наведених чинників вважатиметься передумовою корупції, а не її запобіжником.

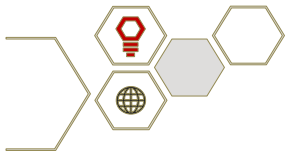
У той же час вчені пропонують розглядати ефективність інститутів демократії та прав людини як чинник, що зменшує корупцію наступним чином: коли суспільно-політичний режим є демократичним та стабільним, доступ на вільні економічні ринки є простішим, що сприяє нормальним

конкурентним відносинам для усіх учасників ринків, а не лише для індивідуальних, що, сприяє економічному зростанню, яке, у свою чергу, як зазначено вище, зменшує рівень корупції в державі [8; 14, с. 107].

Щодо політичного середовища як корупційного фактору варто додати, що за дослідженнями Я. Куніцової та С. Рози-Акерман, країни, в яких представництво в парламентах формується за пропорційною виборчою системою, більше страждають від корупції, аніж країни з мажоритарною системою, оскільки в першому випадку виборцям та опозиції складніше контролювати народних обранців. Ще більш вразливими до зростання корупції є президентська форма правління у поєднанні з пропорційною виборчою системою [15, с. 597]. Як зазначає О. Скочиляс-Павлів у своїх дослідженнях, до основних політичних причин корупції можна віднести загальну нестабільність політичної влади, недостатню вираженість і твердість політичної волі державних діячів в сфері протидії корупції. Безумовно, політичні причини корупції є одними з найпомітніших. За їх наявності формуються реальні загрози верховенству права, інститутам демократії, правам і свободам людини, довірі населення до державної влади, реалізації принципу рівності, позитивному економічному розвитку, стабільності демократичним інститутам і моральним засадам суспільства [16, с. 43].

У контексті політичного чинника корупції слід також звернути увагу на погляд А. Стельмаха, який вважає, що одним із її подразників є лобізм, який слід розуміти як прагнення та бажання громадян, підприємств та організацій, спрямоване на відстоювання та впровадження у громадськість своїх інтересів. При цьому, як зазначає вчений під лобізмом у «британській енциклопедії» прийнято розуміти спробу приватних осіб будь-якими способами впливати на рішення уряду. У багатьох джерелах, лобізм охоплює у собі прагнення та спроби впливу на законодавчу владу, головним чином, у кулуарах законодавчих органів влади. звичайно ж, інші форми лобізму залишаються неминучими у багатьох політичних системах [17, с. 62].

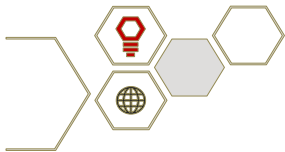

Отже, до політичних факторів корупції передусім слід зараховувати виборчу систему, характер політичної волі представників владних політичних еліт та зловживання лобізмом в суспільно-політичному житті держави.

Іншою передумовою для появи корупції, на думку С. Сумаха, є недосконалість правового регулювання корупції як кримінального правопорушення, зокрема в частині виду та міри відповідальності за корупційні діяння [18]. Проте, в даному контексті важливим фактором є забезпечення невідворотності відповідальності за корупційне правопорушення, а не лише його правове регулювання. Саме відсутність ефективності у функціонуванні органів з протидії корупції є стимулом для її зростання. Також, науковець слушно зазначає про недостатність прозорості та контролю наглядових органів за дотриманням публічними службовцями антикорупційного законодавства як обставину, що сприяє збільшенню корупції в державі [18].

Іще однією, не менш суттєвою передумовою для панування корупції в державі є суспільний менталітет, тобто спосіб сприйняття громадянською суспільно-політичних та державних процесів. Як зазначає С. Сумах, у Європі щодо сприйняття корупції можна побачити такі крайнощі: з одного боку крайнє несприйняття корупції суспільством на Півночі та більш толерантне ставлення до неї на Півдні, де вказане явище є майже нормальним та соціально прийнятним [18].

Варто зауважити, що вказаний чинник відносить до ключових передумов корупції також і Міністерство внутрішніх справ Словацької Республіки, яке у своїй офіційній навчально-просвітницькій програмі «Об'єднання проти корупції» зазначило, що корупційний клімат формується громадянами, які недбало ставляться до симптомів даного явища, зокрема, йдеться про терпимість до проявів корупційної поведінки, низький рівень або, взагалі, відсутність рішучості звітувати про виявлені факти корупції до

компетентних органів або свідчити проти корупціонерів у відповідних провадженнях [19].

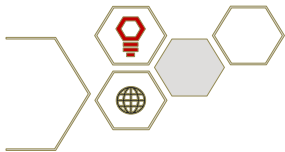
Насамкінець доцільно виділити одним із визначальних факторів, які сприяють поширенню корупції, наявність або відсутність незалежних засобів масової інформації. В обґрунтування даної тези достатньо звернути увагу на відповідну аргументацію Transparency International як глобальної організації по боротьбі з корупцією в понад 100 країнах світу, яка зазначає, що незалежні медіа є «важливою опорою національної єдності та належного врядування». Обґрунтовується це тим, що відсутність цензури у пресі відкриває можливість виявляти та доводити до відома суспільства про будь-які прояви порушень законодавства з боку суб'єктів владних повноважень, що значно ускладнює вчинення таких порушень «непомітно» [20, с. 16]. Іншими словами, незалежні медіа виконують функцію моніторингу дотримання публічними службовцями законодавства або, як це називає Європейський суд з прав людини: ЗМІ є «сторожовим псом демократії» (public watchdog).

Висновки

Підсумовуючи, на основі проведеного аналізу доцільно передусім зауважити на невідворотності, стійкості та непереборності цілком корупції як негативного соціально-політичного явища в державі, для ефективної боротьби та зменшення рівня якої необхідно детально досліджувати та аналізувати конкретні причини та передумови її виникнення й поширення на відповідних територіях.

З проаналізованих вченими та практиками причин передумов виникнення корупції, притаманних більшості країн, що розвиваються та в тій чи іншій мірі високорозвиненим країнам, слід виділити наступні основні фактори виникнення та зростання корупції, характерні в тому числі й Україні:

- 1) низький рівень життя та доходів населення та низькі темпи росту економіки в державі;

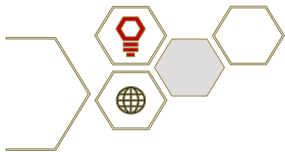

- 2) нераціональна надмірність правового регулювання та неспівмірність встановлених державою обмежень у реалізації приватних інтересів фізичних та юридичних осіб (бюрократія);
- 3) декларативність прав і свобод людини та інститутів демократії;
- 4) формування представницьких органів влади за допомогою пропорційної виборчої системи, агресивний лобізм та слабка політична воля;
- 5) панування олігархату (осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті) в політико-економічному житті держави;
- 6) неефективність інституту юридичної відповідальності за корупційні правопорушення;
- 7) «толерантне» ставлення громадянського суспільства до корупції як явища;
- 8) відсутність або обмеженість діяльності незалежних ЗМІ.

При цьому, варто зазначити, що перелічені фактори є основними «подразниками» корупційних явищ, тобто обставинами, які створюють сприятливе середовище для виникнення та зростання рівня корупції. Проте, конкретні причини корупційних явищ залежать від багатьох складових, які повинні досліджуватись на конкретному історичному етапі розвитку конкретної держави.

Список використаних джерел:

1. Mushtaq H. Khan. Determinants of Corruption in Developing Countries: The Limits of Conventional Economic Analysis [Електронний ресурс] / Mushtaq H. Khan. // Susan Rose-Ackerman ed. (2006). International Handbook on the Economics of Corruption. Cheltenham: Edward Elgar. – 2006. - Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/255592593_Determinants_of_Corruption_in_Developing_Countries_The_Limits_of_Conventional_Economic_Analysis .

2. Bhavesh A. Kinkhabwala, Dr. Ravi Gor. Is Corruption Inevitable? – Assessing the Measures Taken and Role of Spirituality for Better Future. [Електронний ресурс] CHARTERED SECRETARY. 2017. С. 80–84. – Режим доступу до ресурсу: <https://ssrn.com/abstract=3475916>.

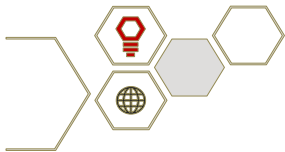
3. Wathne, C. 2021. Understanding corruption and how to curb it. A synthesis of latest thinking. Bergen: U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Issue 2021:3) [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.u4.no/publications/understanding-corruption-and-how-to-curb-it>.

4. Добродумов, П. О. Корупція як явище соціально-політичного життя [Електронний ресурс] / П. О. Добродумов // Аспекти регіональної модернізації: медіа, громадські ініціативи, приватний сектор. – Суми: ВАТ “Сумська обласна друкарня”, видавництво “Козацький вал”, 2005. – С. 51–58. Режим доступу до ресурсу: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/324220561.pdf>.

5. Причини та умови корупції [Електронний ресурс] / І. В. Кушнар'юв // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2013. - № 1. - С. 88-96. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2013_1_14

6. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження [Електронний ресурс] / керівник авт. кол. доц. І. О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с. – Режим доступу до ресурсу: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/674/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>.

7. Zadjali, A., & Sumar, M.K. (2010) [Електронний ресурс]. The nature, causes, consequences, and mitigation of corruption : a new paradigm and role for accounting. – Режим доступу до ресурсу: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/35464373.pdf>.

8. Amna Hassan. What are the causes of corruption? [Електронний ресурс] / Amna Hassan. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://www.academia.edu/42678869/Causes_of_corruption .

9. Matulessy, A.; Rini, A.; Limanago, Y.; Elentina, M.; Pandin, M. The Causing Corruption Factors of Private Employees and Civil Servants [Електронний ресурс]. Preprints 2021, 2021010197. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.preprints.org/manuscript/202101.0197> .

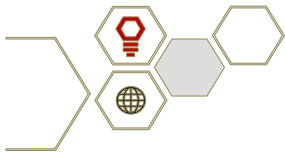
10. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти / М. О. Гришук // Актуальні проблеми правознавства. - 2020. - Вип. 2. - С. 28-35. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2020_2_7 .

11. de Graaf, G. (2007). Causes of corruption: Towards a contextual theory of corruption [Електронний ресурс]. Public Administration Quarterly, 31(1), 39-86. - Режим доступу до ресурсу: <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/2286235/Causes%20of%20Corruption%20%20Towards%20a%20Contextual%20Theory%20of%20Corruption.pdf> .

12. Danilo Lučić, Mladen Radišić, Dušan Dobromirov. Causality between corruption and the level of GDP. ECONOMIC RESEARCH-EKONOMSKA ISTRAŽIVANJA. 2016. T. 29 : 1. С. 360–379. URL: <https://doi.org/10.1080/1331677X.2016.1169701>

13. U Myint. CORRUPTION: CAUSES, CONSEQUENCES AND CURES. Asia-Pacific Development Journal. 2000. Т. 7, вип. 2. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.unescap.org/sites/default/files/apdj-7-2-2-Myint.pdf> .

14. Türedi, Salih & Altiner, Ali. (2016). ECONOMIC AND POLITICAL FACTORS AFFECTING CORRUPTION IN DEVELOPING COUNTRIES [Електронний ресурс]. International Journal of Economics and Research (IJER). 7. 104-120. - Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/301294673_ECONOMIC_AND_POLITI

CAL_FACTORS_AFFECTING_CORRUPTION_IN_DEVELOPING_COUNTRIES

15. Kunicová, J., & Rose-Ackerman, S. (2005). Electoral Rules and Constitutional Structures as Constraints on Corruption. *British Journal of Political Science*, 35(4), 573-606. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123405000311> .
16. Скочиляс-Павлів О.В. Корупція як негативне соціально-правове явище: ознаки та причини. *Право та державне управління*. 2019 р. № 2 (35). Т. 2. С. 41-46. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2-2.6> .
17. Сидоренко Н. С. ПРИЧИНИ І ФОРМИ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Т. 6. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.9> .
18. Šumah, Š. (2018). Corruption, Causes and Consequences. In (Ed.), *Trade and Global Market*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.72953>.
19. Factors affecting corruption [Електронний ресурс] // Ministry of interior of the Slovak Republic. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.minv.sk/?survey&okruh=2&tema=10>.
20. Enste, Dominik; Heldman, Christina (2017) : Causes and consequences of corruption: An overview of empirical results [Електронний ресурс], IW-Report, No. 2/2017, Institut der deutschen Wirtschaft (IW), Köln. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.econstor.eu/handle/10419/157204> .